

*Господарят Батистас
и
бстаналото*

КОСТАС МОНТИС

ЕГМОНТ

ЕГМОНТ

Всички права запазени. Нито книгата като цяло, нито части от нея могат да бъдат възпроизвеждани под каквато и да е форма.

Оригинално заглавие *Afentis Batistas*

Заглавие на гръцки език: *Αφεντης Μπατιστας Και τ' Άλλα*

Copyright © Costas Montis Estate

Превод Ирена Алексиева

Редактор Петя Дочева

Коректор Петя Дочева

Романът е преведен на български език с финансовата подкрепа на Министерството на образованието и културата на Република Кипър.

Издава „Егмонт България“ ЕАД

1142 София, ул. „Фритьоф Нансен“ 9

www.egmontbulgaria.com

Отпечатано в „Инвестпрес“ АД, София, 2014

ISBN 978-954-27-1295-4

*Самотата не е опасна,
опасно е да свикнеш с нея.*

Може господарят Батистас да не е главният герой на тази история – вече не знам дали изобщо има главен герой, – може, докато го търсех, друго да изплуваше на повърхността, както когато понечим да вземем една череша и се навържат още десет след нея, може именно другото, дето изплуваше, да търсех, може другото да беше важното, а господарят Батистас да бе просто претекст, мой или не знам чий, но във всеки случай той бе, поне привидно, този, който пръв търкулна кълбото, при това с такова упорство.

Познанството ми с него започна с разказите на баба. Колкото смътен и безпльтен е споменът ми за нея, толкова живи са у мен приказките ѝ, песните ѝ и най-вече разказите ѝ за „господаря“, чудноватия ѝ працядо. Разбирам, естествено, защо и как са се запечатали така неизлично в съзнанието ми, как са се калили и са устояли на времето, но е странно, че помня всичко друго, свързано с баба, освен самата нея, сякаш я е погълнало другото, сякаш се е размила в него и е изчезнала без следа. Чак се страхувам, че няма да я позная, ако се случи някоя неделна

КОСТАС МОНТИС

утрин на връщане от църквата да мине покрай дома ми заедно с останалите жени (– И баба ти беше с тях. – Баба ми ли? Коя беше?). Също толкова странно е, че никога не съм имал недоумения; упорито ги подминавам всичките и когато си мисля за баба, у мен не възникват никакви въпроси, удовлетворен съм напълно от онова, което виждам, макар да не виждам почти нищо според установената, общоприета представа. (Баба и толкоз.)

Стаята ѝ – малка, с повдигнат под и нисък таван – бе в края на дългия и тесен коридор, там, където свървахме за нашите спални. Колчем влизахме или излизахме, минавахме покрай дървените стъпала отпред и без да виждаме баба, я поздравявахме, както селските жени се прекръстват, когато минават край църква, независимо дали я виждат, или не.

– Добър ден, бабо. Добър вечер, бабо. Лека нощ, бабо. Как си, бабо?

Политаше несъзнателен, спонтанен, често безизразен и разсеян онзи наш поздрав на ъгъла на коридора, каквото и друго да ни занимаваше в момента. И се чуваше немощен и блед отговорът, който в повечето случаи не смогваше да ни догони, защото ей толкоз не се спирахме да го изчакаме. И сякаш идваше от друг свят. Тя, баба, си беше друг свят за нас. Оттук всички ние, оттам – баба.

– Добър ден, чедо. Жив и здрав да си, чедо. Бог и Богородица да те благословят, чедо.

Господарят Батистас и останалото

Татко и мама разменяха по някоя приказка по-вече.

– Как сме, старо?

– Добре ли спа, мамо? Как е кракът?

– Не бери грижа, сине. Добре е днес кракът.

Баба живееше с нас, откакто се помня. Чувствахме я като неразделна част от семейството, макар да се тревожеше, че ни е в тежест. Казваше го на татко и той я хокаше.

– Увесила съм ви се като камък на шия.

– Какви ги говориш, за бога!

Не мога да кажа от чии разкази, нейните или на мама по-късно, знаехме за беднотията, която бе преживяла. И за това как татко ухажвал мама знаехме, дали още тогава, или май после разбрахме (объркват се източниците, датите, преработките ни и добавките). Тръгвал, разправят, от Никозия или пък от родното си село Лапитос на северния бряг на острова и отивал с коня си Хасамбулис чак във Фамагуста, на седемдесет мили разстояние, за да види срамежливата и бледа девойка, която му била легнала на сърце, низвергнатата господарска щерка с големите „пчелоцветни“ очи и венецианското фамилно име.

Минавал покрай шивачницата на майсторката, при която чиракувала. Так, так, так, отеквали копитата по калдарьма. Так, так, так, като сигнал, като серенада („Открехни си, либе, прозорчето, стъкленото още

КОСТАС МОНТИС

сребърното“, нещо такова).

Ученичките разпознавали това „так-так“ и тичали.

– Момичета, въпросният!

– Моме Каломира, кърпичката!

Посещенията внасяли разнообразие в монотонния им, затворен живот. Скупчвали се на прозореца, скривали се, за да надникнат пак, подвиквали весело:

– Ей, ти! Ей, конниче!

И се прибирали със сподавен смях.

Само Марула не се прибирала, ами оставала да го заговори:

– Тук е. Срам я е от теб и се крие. Какво да те правим? Най-срамежливата мома си избра!

Татко нещо отговарял, а Марула все там. Пък била хубава, като огън била хубава.

– Чу ли я какво му рече? Ще ти го вземе – подкачали другите мама.

– Пък да видиш какъв е левент днеска! Същински капитан! Ха излез де, ще се стопи човекът! Ще се стече като восък от коня, ти казвам. Сърце нямаш ли?

В задевките си девойките сегиз-тогиз скришом подхвърляли и по някое цвете на пътя.

– От твойта Каломира!

Друг път не било едно цветето. Бързо политало и второ, и трето. А татко виквал:

– Стига, кажете ѝ, засипа ме!

Господарят Батистас и останалото

Като минело много време, пък мама не излизала на прозореца, останалите я вдигали на ръце и я изнасяли да я покажат.

– Ей я!

Майсторката, добродушна жена, се забавлявала, без да се намесва. Все пак и нейното ежедневие приятно се разнообразявало от идването на влюбения конник. Казвала само:

– Добре, че ни е крайна махалата.

Татко бил с петнайсет години по-голям от мама и баба не можела да се реши.

– Ще я гледам като царица, кира Елени. Не виждаш ли, че вехне в тая беднотия? Ще вземе да ти умре.

– Пепел ти на устата, сине, жив да си ми. Не знам какво да ви правя. Толкоз години разлика. Ми то и църквата няма да разреши.

Вярно, че не разрешавала в такива случаи църквата, но татко още на следващата седмица извадил документ от архиепископията. Занесъл го на майсторката заедно с годещи дарове и везани ръкоделия от Лапитос и тя отишла пак да поговори с кира Елени.

По онова време живеехме в Скала – Ларнака, както я пишеха по картите – и трябва да съм бил около четиригодишен в началото на историята, най-малкият от шестте деца, които жужаха из къща-

КОСТАС МОНТИС

та. Бях най-редовният посетител на баба. Изкачвах бавно и тежко като под вода стъпалата, които ме отвеждаха в нейната обител, в уединеното местенце, което сама си бе избрала.

– Харесва ми да съм тъй по-настрана, дъще, по-спокойно ми е – казваше на мама.

– Ами стълбите?

– Шест стъпала са. Ще ги изкачвам полекичка.

Забелязвали ли сте как малките деца стъпват на последното стъпало, с какъв триумф, с каква окончателност удрят краче, сякаш слагат точка, сякаш казват „пристигнахме“? (Точно така, в множествено число, „пристигнахме“. Важно е множественото число.) По-късно много пъти съм пожелавал това някогашно мое пристигане, много пъти съм копнял за него, много пъти съм го търсил в хиляди други случаи, когато стигах и не стигах, когато тръгвах към стаичката на баба, но нямаше стаичка, дори наченки нямаше, и дъх нямах, нито баба, ни приказка да ме очакват (– Баба ли? Коя баба? За първи път чуваме. Приказка ли? Каква приказка? За първи път чуваме. Имате грешка.).

– Здравсти, бабо!

Като да си превзел крепост и да забиваш знамето си на бастиона, като онова „Победихме!“ в Атина, която чака вест и тръпне*.

* След битката при Маратон (490 г. пр. н. е.) войнът Фидипид пробягва разстоянието до Атина, за да съобщи за разгрома над персите. „Победихме!“ е единственото, което успява да изрече, преди да издъхне от изтощение. – Бел. пр.

Господарят Батистас и останалото

Сядахме да ни разкаже за зеленоглавата птица и за миртовото зрънце, да ни изпее песните за Олеандра* и за тънкоснагата девойка и властелина:

*Горе в горната махала, в горната, че и в оврага
от обич горестна бере душа девойка тънкоснага.*

Сядахме да ни разкаже и за „господаря Батистас“. Разбрахме, струва ми се, че ѝ харесва да изравя нови и нови истории за працядо си, може би защото с тях оживяваха и мигове от времето, когато не е била бедна и не е разчитала изцяло на милосърдието на татко. Пък и ние друго освен разкази за „господаря“ не искахме.

Бях, както споменах, най-редовният посетител на баба, а и най-верният. Братята и сестрите ми порастаха, почваха да трупат отсъствия и един по един преставаха да се отбиват в стаичката, но аз оставах. Шляп, шляп, шляп стъпките по дървената стълба като под вода и шляпяп пристигането и побиването на знамето.

– Здравсти, бабо!

Протягаше ръце да ме прегърне и ми отговаряше с двустишие:

*Привет, ушенца неуморни, ушенца ненаситни,
и вам, очички най-обични, очички любопитни.*

* Смеслов превод на името на известната героиня от кипърския фолклор Ародафнуса. – Бел. пр.

КОСТАС МОНТИС

Понякога казваше само първия стих и ме оставяше да изстрелям втория като в игра на римушки. Или пък подхвърляше една-две думи и спираше, за да добавя аз следващата, после пак така и пак, и пак.

Баба, уви, не ме дочака да порасна и не може да се докаже, че нямаше да изкръшкам като останалите, но начинът, по който съхраних и впоследствие развих спомена за детските си срещи с нея, ясно показва, че поне щеше да мине доста време, преди да ѝ изменя.

Дори се огорчавах и ми ставаше болно, когато след години си спомняхме за баба и се случеше някой от братята или сестрите ми, със самонадеяността на първите познания, да подхвърли ей така, без много да му мисли:

– Увличаше се малко баба.

Не, не се увличаше, въобще не се увличаше. Пък и да се е увличала, какво от това. Дори и сега, най-вече сега, ела, бабо, и преувеличавай, върни се, бабо, и преувеличавай.

Така не ме дочака баба да порасна, така не сварих да порасна, че си отиде още преди любопитството ми да се развие дотам, че да я питам нейно ли бе двустишието, с което отговаряше на поздрава ми.

Господарят Батистас и останалото

Бих отишъл и по-далеч:

– Съчинявала ли си и други, бабо?

И вероятно би ми отговорила:

– Не. Едно-единствено съм съчинила. За теб.

С времето разказите на баба придобиваха други измерения у мен, преставаха да бъдат ядки и зрънца, поникваха, разрастваха се от само себе си, допълваха се от само себе си, тълкуваха се сами и такива ще се опитам да ги предам.

И така, въведението към господаря Батистас бе случката със сандъка. Баба ще да я е предпочела, защото, от една страна, потвърждаваше славното ѝ минало, а от друга, извеждаше „господаря“ на сцената с такъв апломб, че образът му още от самото начало завладяваше детските ни души.

Един ден господарят забравил сандъка си отворен. Видяла го баба препълнен с искрящи златни лири, уплашила се и хукнала разтреперана да му каже.

– Дядо господарю, сандъкът е отворен!

Господарят спокоен. Подкача я.

– Ами?!

– Да, дядо, истина ти казвам!

– Апачик отворен?

– Апачик. Видят се златните лири.

– Видят се златните лири?!

КОСТАС МОНТИС

- Да, дядо господарю, с очите си ги видях. Тичай!
- Добре, отивам.
- Искаш ли да тичам аз по-напред?
- Не, няма да тичаш напред. Нито ще се разтреперваш.

Защо всъщност треперела? Ако можела да разбере, щял да ѝ каже никога да не позволява на златните лири да виждат как някой трепери зарад тях, че го взимат на подбив и се възгордяват. (– Успокой се първо.)

Хванал я за ръка.

(– Да вървим.)

Сандъкът наистина бил апачик отворен и показвал златото си на слънцето, което изпълвало стаята, показвал слънцето на златото си.

– Това е слънцето, за което ви говорех. Това е златото, което иска да се мери с теб.

Една пчеличка влязла в сандъка, повъртяла се, пожужала и си тръгнала невъзмутима.

– Донеси си стомничката – казал господарят на баба.

Загребал с шепи от златните лири, сякаш били камъчета по морския бряг, и я напълнил.

– Ама съвсем догоре ли, бабо?

– Съвсем догоре.

Сигурно искал да ѝ каже:

– За да не им трепериш. И слушай, не искам да ги пръснеш за дрънкулки и гerdани, не ща да ги но-

Господарят Батистас и останалото

сиш на гривни и пръстени, че да мърсят ръчичките ти. Видя ли как им обърна гръб пчелата?

Казал ѝ друго:

– Ако не беше отворен сандъкът, кога щяха да видят златните лири пчела да жужи?

Такива приказки не били за бабините уши. Грабнала тя стомничката, скрила я под престилката си и хукнала презглава, сякаш я било страх, че може друг акъл да му дойде на дядо. Прекосила чифлика като подгонена, отишла до едно скришно място край оградата, изкопала дупка и заровила стомничката в земята.

– Не те ли пита после господарят какво си направила със златните лири?

– Не, никога. Ще рече човек, че ги е забравил.

И да ги е забравил господарят, баба не ги забравяла и всеки ден се усамотявала с часове в скривалището си.

– Къде беше пак? – питали.

– На разходка из чифлика.

Ние, въпреки че не знаехме какво точно означават парите, освен че могат да се разменят за разни неща в бакалията и в сладкарницата, разбирахме много добре значението на златото и златните лири, защото бяха неделима част от приказките и техните внушения и ни омайваха. От чисто злато били портите на двореца, златни блестели чиниите и приборите на самодивите, от златна кана пиел вино принцът,

КОСТАС МОНТИС

със златно ветрило му веели дойките, в златно легло спял, златна ябълка държала Олеандра и си играела (Наистина защо така лекомислено ни превъзнасят златото в приказките? Дали пък не сме се повлияли?).

– Ако си искала, могла си принцеса да станеш, бабо – казах.

Братята и сестрите ми прихнаха да се смеят.

– Ами поне Олеандра? – държах си аз на своето.

Пак смях.

Баба ни описваше дома на господаря наред необятна градина в Свети Мемнон на четири мили от Фамагуста и градеше в съзнанието ни палати като ония, които по-късно срещнах в приказките от Севера, когато – голям вече – започнах да чета.

Разказваше ни и за увисналите му мустаци, за черната руска гугла, за кадифената антерия с дебелата златна верижка. За думите му – оскъдни, остри и тежки като олово, което пада във водата и потъва.

Твърдеше, че никога не го е виждала да се усмихва, дори когато – от време на време – идвал приятелят му Бенедуци от Скала. Бил единственият му приятел, висок и слаб старец с избледнели сини очи, който, за разлика от господаря, се смеел и на най-малкото. Оставал няколко дни в селото, затваряли се двамата с часове, поръчвали едно след друго кафета, тютюн, вода и въглини за наргилетата – наргилетата с велурените маркучи и маргаритките по стъклото – или излизали на дълги разходки из чифли-

Господарят Батистас и останалото

ка. Друг приятел господарят нямал.

Във Фамагуста се появявал за първи път през октомври, когато започвал износът на нарове за Миср и Берута*. Оглеждали го тогава във файтона като особено явление.

– Батистас!

По него разбирали, че е започнало товаренето на наровете.

– Мина Батистас. Ще да е дошла гемия.

Прекосявал бързо пазара, без много-много да поздравява, сякаш потънал в мисли. Всъщност истината е, че знаел само малцината, с които имал вземане-даване.

Отивал право на пристанището и се качвал на гемииите да се разговори с гемиджиите – гърци и араби, които познавал почти до един и често канел в чифлика.

Кой знае – питях се с известна доза романтика, когато започнах да проучвам Батистас и да изследвам венецианския му произход, – какво ли се е събуждало у него при тези срещи, кое ли забравено море, кръстосвано нявга от предците му, коя ли древна Венеция е извиквала в подсъзнанието му това общуване, което отивало по-далеч, отколкото било нужно, за да се натоварят наровете.

Представях си разни реплики:

– Хубава работа! Че ти на това пътуване ли му ви-

---

* Египет и Бейрут. – Бел. пр.

КОСТАС МОНТИС

каш, капитане? Ей къде е Миср. Два разкрача гьол, шепа море. Да рече човек, ще го преплува. Пък иди по-далеч де!

Или:

– Бактисаха трюмовете ти от нар, капитане. Дай им някоя по-харна стока да им се възрадват душичките.

Или пък:

– Върви ли тримачтовата галера, капитане?

Гемиджиите приемат закачките с усмивка и отговарят в същия дух:

– Не е галера, хаваджа* Батистас. Шхуна е. Не ги познаваш добре лодките. Забравил си ги.

– Не са гьол водите на Миср, с'бор Батистас, пък ако и да са една шепа. Ела с нас някой път и пак ще си говорим. Какво си пуснал корени като нар на сушата! Тръгваш ли?

И наистина тръгва господарят за Миср.

– Дадено, капитане! Със следващия курс идвам и аз, та да се издуят платната ти!

И понеже за първи път ще пътува, цял месец подготвя макар и краткотрайното си завръщане в морето, от което преди векове са дошли като завоеватели неговите предци. Цял един месец в чифлика се говори само за пътуването му.

– Какво ще прави господарят в Миср?

---

* Вежливо обръщение към уважаван мъж, немюсюманин; господин (перс.).
– Бел. пр.

Господарят Батистас и останалото

– Кой знае? Сигурно работа има.

– Каква работа? Наровете ли ще си разтоварва?
Даже до Фамагуста стига мълвата, та разбунва духовете и там.

– Чухте ли, че тръгва на път негова милост Батистас?

– Че как иначе! Нали е венецианец човекът.

А какви приготовления са само за това негово „завръщане“ в морето! Поръчва си моряшка униформа с барета и ботуши, напълва цял куфар с най-разнообразни дребни дарове за екипажа на гемията и за онези, които ще срещне в Миср, приготвя сандъци с вино, пушена шунка и суджуци, сякаш е тръгнал за Венеция.

– Та да помнят и да разправят. Да остане навеки в морската история!

И ето че най-после настъпва часът.

– Гемията на господаря пристигна!

Батистас прави обичайната си разходка до града да нагледа товаренето на наровете.

– Готов ли си, с'юр Батистас? Утре отплаваме.

Идва и големият ден. Целият чифлик се събира от ранни зори на пристанището да изпроводи господаря. Самият той пристига с файтона си, облечен с моряшката униформа, и гордо прекосява града под любопитните погледи на сащисаните жители.

– Я виж как се е пременил като капитан!

– Не е с всичкия си май! Вдетинил се е.

КОСТАС МОНТИС

Моряците на гемията, макар да се изненадват, макар да не очакват да се яви в капитанска униформа, го посрещат достойно. Строяват се като по команда в една редица и му отдават чест.

– Добре дошъл на галерата си, адмирале!

– Та да помните и да разправяте – отвръща Батистас. – И на вас да ви порасне работата покрай мене!

И така платноходът, натоварен догоре с нарове, бавно отплава сред ръкомахания и развети кърпички.

– Като трудна булка е натежала гемията на господаря! – обажда се някой.

Когато излизат в открито море, капитанът – един зевзек от Родос – вади от чантата си парче плат с две калпаво изрисувани лъвчета и казва:

– Да вдигнем и знамето, а, с'ьор Батистас?

Господарят приема шегата и знамето е вдигнато на средната мачта с бурни възгласи и ръкопляскания. То отначало не вярва на очите си и виси известно време – мнително, боязливо и смачкано, ала после се приспособява към обстоятелствата и заплющява, развявайки весело лъвчетата си на морския бриз (– Защо пък не? – ще да си е рекло. – Какво ли не става на тоя свят.).

За Батистас пътуването е възможност да се откъсне от еднообразието в Свети Мемнон и той решава да му се наслади напълно. Началото е сложено още с обличането на моряшката униформа. На палубата

Господарят Батистас и останалото

господарят нарежда да отворят сандъка с напитките.

– За здравето на Венеция!

Капитанът знае някаква неаполитанска песен и запява.

– Не ти е за Венеция канцонетата – отбеляза Батистас, доловил името „Наполи“ в текста.

– Много важно! – отвърща островитянинът. – Като няма риба, и ракът е риба!

Веселбата продължава и на следващия ден, чак докато стигат до бурните води на Александрия. Тогава Батистас разбира какво е имал предвид капитанът, като е казал, че морето на Миср не е гьол. Главата му се замайва, почва да му се повръща. Преодолява гордостта си и си го признава.

– Няма страшно, с'бор Батистас. Първица ти е. Иди да полегнеш.

– А бе то не е от морето, ами от пиенето – отвърща господарят.

Ала колкото и да се мъчи да потисне позивите за повръщане, не успява.

– Не тука – казва му капитанът през смях. – Иди по-натам, та да не те гледа знамето.

Друг бабин разказ бе историята за Катинго и маргарето ѝ.

Катинго беше бедна стара мома, която се трепеше по хорските къщи да си вади хляба. Никога не

КОСТАС МОНТИС

се оплакваше и вършеше всичко, което ѝ възложеха. Казваше само:

– Стига да не ме карате дете да кърмя!

Живееше сам-самичка в едно порутено стайче в Долна Вароша. Отличителният ѝ белег беше, че винаги носеше обувки с високи тънки токчета. Никой не знаеше с какви спомени бяха свързани тия токчета, никой нямаше представа как ги е заобичала толкова, нито откъде произтичаше тая нейна страст към тях, но модите идваха и си отиваха, а високите токчета си оставаха, неподвластни и непоклатими – в църквата, на разходка, на работа, навсякъде, даже и къщи. Ще рече човек, че не смееше да походи боса, барем колкото да се поразтъпче, да не би случайно да се лиши за малко от токчетата си. Бяха я научили и по къщите, дето работеше, и не я караха да се събува. Можеше да се обиди и да не стъпи повече.

Беше тънка като токчетата на обувките си, толкова слаба и съсухрена, че като нищо можеше да я отвее вятърът, тъй както разпиляваше оскъдната ѝ, рядка коса. И понеже се кълчеше връз токчетата и току се спъваше на някой камък по черния път, хората ѝ измислиха прякора „Кършиснага“.

– Утре сме викнали Кършиснага.

Прякор, разбира се, е малко силно казано, защото едва ли можеше да се нарече истински прякор това словосъчетание, с което никой никога не се

Господарят Батистас и останалото

бе обръщал към нея на младини и което чак сега получаваше, и то благодарение на високите токчета.

– Кършиснага!

Едва доловимо, закъсняло задоволство се изписваше на повехналото ѝ лице.

Та значи един ден Катинго излязла за билки и докато прекосявала пресъхналото корито на Педиеос, съзряла едно кльощаво, полумъртво магаре. Сигурно някой го бил зарязал там да си умре. Приближила се да го огледа. Ребрата му се брояли, кокалите на хълбоците му сякаш всеки миг щели да пробият кожата и да излязат навън. Дъвчело вяло някакви сухи тръни и постоянно мърдало опашка и уши да гони мухите, които надушили колко е беззащитно и го нападали яростно. Дори кофа вода не му оставил онзи, дето го зарязал – вероятно за да умре по-бързо.

Магарето изобщо не обърнало внимание на Катинго. Едва когато старата мома го погалила, бавно наклонило глава и я погледнало с угаснали, мътни и жални очи. Погледът му се забил като нож в сърцето ѝ.

– Захвърлиха те, а? Не бой се, ще те прибера аз.

И го прибра. Прибра го и му дари цялата обич, която с години таеше в себе си, без да има на кого да отдаде. Хората я гледаха как го води, такова едно кльощаво, и се смееха:

– Господ събирач. Търкулнало се гърнето...

И така прякорът „Кършиснага“ се сдоби с мно-

КОСТАС МОНТИС

жествено число:

– Кършиснаги!

Подхвърляха също:

– Да не вземе сега да тури и на магарето подкови на токове!

Даже скоропоговорка съчини(пази Боже да попадне човек в устата на хора без работа):

Кльоцава кокона на кокили кмето копитно не пита как крака ще преплита с пет педи петала на копита!

Под грижите на Катинго (грижи като за невръстно, лелеяно дете, което години си чакал и все не е идвало) магарето полека-лека се съживи, укрепна, възвърна формите си, кокалите на хълбоците му се скриха и се отказаха да пробиват кожата, природата размисли. Катинго не страдаше, че не може и тя да възвърне старите си форми (защото все някога ще да е имала форми, защото всичко на тоя свят има форми до време), и нямаше търпение да свърши работа, за да излезе на разходка с магаренцето си. Крачеха заедно като приятели, които се държат за ръка на връщане от училище. Никога не ѝ мина през ум да го яхне.

– Вижте, Катинго и магарето ѝ!

Не казваха „Катинго с магарето си“, а винаги „Катинго и магарето ѝ“, за да я поставят наравно с добичето и да ѝ се подиграят. И за да не остане никакво съмнение, поздравяваха в множествено число:

– Здравейте!

Господарят Батистас и останалото

В онова множествено число, с което човек може да си навлече големи неприятности, ако речеше да го употреби спрямо някого, който язди или води магаре. Особено пък ако поздравът вървеше с обръщение като „момчета“ или пък „господа“:

– Привет, момчета! Здравейте, господа!

Тоя род закачки бяха и все още са сред най-опасните, особено по селата, почти толкова опасни, колкото да си изпиеш кафето в някое кафене и да обърнеш чашката с дъното нагоре. Разправят, че било все едно да направиш неприлично предложение на кафеджията. Разказваха ми веднъж един случай с младеж и девойка от Лимасол, курортисти в Маратаса, които обърнали чашките да си гледат на кафе. Кафеджията, мъж като канара с мустаци до ушите, се опитал да запази самообладание и с привидно безразличие се оправдал пред редовните посетители под формата на шега:

– Щом и девойчето катурна филджана, няма да го правим въпрос!

Клиентите се посмели от сърце и макар да давали вид, че ще подминат случая без коментари, решили да му скроят номер. Наговорили се с младежа и на следващия ден го пратили сам в кафенето.

Кафеджията го изгледал под око. Ами ако е дошъл пак да му прави предложение? Ами ако наистина имал такива намерения? Спогледал се с редовните клиенти, сякаш искал да им каже:

КОСТАС МОНТИС

– Вие сте ми свидетели!

Младежът си изпил кротко кафето и най-спокойно обърнал чашката с дъното нагоре. Кафеджията побеснял, почервенял, позеленял, хвърлил гневен поглед към момчето, огледал и останалите, които наблюдавали с интерес. Слава Богу, по едно време се сетил, че туристите трябва да се коткат, за да не им ги откраднат онези от Солия. Махнал пренебрежително към младежа:

– Вижте го, молим ви се!

И взел да остроумничи:

– Знаете ли вица за Аслан Ходжа? Един ден Аслан Ходжа се разхождал из пазара с едно хубаво младо момче на раменете си, а то викало колкото му глас държи: „Прельстих Аслан Ходжа!“. Ходжата вместо да реагира, кротко повтарял: „Който има очи, вижда!“.

В случая с Катинго обаче нещата стояха другояче. Тя се радваше и на „и“-то, и на множественото число.

– Бяха го хвърлили да мре, а аз го съживих! – хвалеше се.

Бедата обаче не закъсня. Появи се един ден Янис Вракас, бившият стопанин на магарето, и взе да твърди, че не го е изоставил. Загубил го. Донесе и документ от мухтарина, който доказваше, че е негово.

Катинго плака, моли се, вика:

– Лъжеш! Беше го захвърлил, а аз го прибрах

Господарят Батистас и останалото

горкото.

Ала напразно. Взеха ѝ го.

– Ще ти върна каквото си похарчила по него – каза ѝ Вракас.

– Не ща пари. Халал да са му! Не съм ги харчила по тебе, че да ми ги връщаш. Искам си магаренцето.

Сайбията обаче беше безмилостен. Безмилостен ли? Катинго бе твърдо решена да не отстъпва. Разбра, че Вракас работи в чифлика и отиде. Падна в краката на Батистас. Разказа му всичко от край до край.

– Господарю, ти баща, ти майка. Аз без магаренцето си умирам.

Батистас я изслуша, свъсил вежди, и не каза нито дума. Повика Вракас.

– Колко искаш за магарето?

– Ама, господарю...

– Кажи колко искаш и да не съм те видял повече пред очите си! Нямам място в чифлика.

Вракас се сащиса. Замисли се, че ще остане без работа, че ще загуби Батистас завинаги, и наведе глава.

– Нищо не искам, господарю. Ще ѝ го върна магарето, щом такава е волята ти. Нека го вземе, макар да съм в правото си.

– Не си в правото си! И ако пак проимаш магаре за хвърляне, да го доведеш в чифлика да си изкара

КОСТАС МОНТИС

старините, а не да го зарязваш по деретата. Разбра ли? Пък да дойдеш и ти, като одъртееш!

Катинго, изглежда, бе добила кураж да се обърне към Батистас и поради факта, че всички, на които им се бяха narodили в повече я котенца, я кученца, а не искаха да ги задържат, идваха да ги оставят в чифлика.

– Да ги туриш в една торба и да ги занесеш в Свети Мемнон!

Там ги приемаха с охота. Не се налагаше да ги подхвърлят скришом по нощите пред портата на милостив и добродушен съсед, а после да се правят на ударени:

– Кой пак ги е захвърлил?

– Знам ли? Не видях.

В чифлика се предаваха като на отговорно пазене.

– Донесох едни кутрета.

Единствената разлика бе, че стопаните не искаха разписка!

Така имението гъмжеше от кучета и котки, които следваха Батистас като свита по време на разходките му.

А в езика на народа се появяваха нови сравнения:

– Какво си ги насъбрал като котациите на Батистас?

Историята за „интелектуалеца“ схванах много по-късно. Когато ни я разказваше баба, тя не нами-

Господарят Батистас и останалото

раше кой знае какъв отзвук. Първо на първо, баба не беше в състояние да ни обясни какво значи думата „интелектуалец“, просто беше невъзможно да ни обясни. Пробваше с „човек на перото“, а ние питахме „какво перо?“.

Интелектуалеца викаха на Никодимос, слабичък младеж на двадесет и четири, двадесет и пет години, с хлътнали страни, който работеше в чифлика. Останалите ратаи му бяха лепнали този прякор заради очилата, които носеше. По онова време очилата бяха рядкост в Кипър, още повече пък за работник, при това земеделец. Никодимос беше от Карпаси, най-бедния край на острова. И не беше никакъв интелектуалец. Силно вродено късогледство имаше човекът.

Когато дойде в чифлика да търси работа, го посъветваха да не се явява с очила пред Батистас.

- Ако те види, че си с очила, няма да те вземе.
- Че какво пречат очилата? – чудеше се той.
- И питаш! Ако си ратай, пречат, че и отатък.

Никодимос се вслуша в съвета и, ще не ще, почна да си крие очилата, щом разбере, че Батистас се приближава. Другите го взимаха на подбив и час по час му подвикваха:

- Интелектуалецо, очилата! Идва началството!

От бързане да ги прибере в джоба, той ги хващаше с изцапаните си ръце и после не можеше да вижда през тях.

КОСТАС МОНТИС

Мина, не мина време и отговорникът подшушна цялата история на Батистас. Отгоре на всичкото, за да предвари някой евентуален доброжелател, каза, че Интелектуалеца не става за работа.

– Не фела, господарю.

– Защо го нарече „интелектуалец“? – попита Батистас.

– Така му викат, зарад очилата. Не е лошо. Не се сърди.

На другата сутрин Батистас отиде да потърси Никодимос. Младежът го видя отдалеч, останалите също му дадоха знак и очилата бяха скрити.

Батистас се приближи.

– Сложи си очилата! – каза му. – Защо си без тях?

Интелектуалеца се стъписа. Как така защо е без тях? Мигар го беше виждал другояче? Огледа останалите работници, сякаш търсеше предателя, огледа ги с болка, сякаш им казваше: „Защо го направихте?“

– Сложи си очилата! – повтори Батистас.

Момчето бавно извади очилата от джоба и плахо ги намести на носа си.

– А така! – каза Батистас. – И като се умориш, ще спираш работа и ще си почиваш. А ако беше дошъл отначалото с очилата, можеше отговорник да те направя. Тоя прякор искаш ли го?

– Не ми пречи – отвърна боязливо Никодимос с тих, далечен и сподавен глас.

Господарят Батистас и останалите

– Не му пречи – потвърдиха и останалите.

Баба ни разказваше също и за разни необясними странности на господаря. Често пъти например, когато ваяло като из ведро, излизал навън и се радвал на дъжда. Протягал длани да го улови, отварял уста да го вкуси и се прибирал мокър до кости.

– Да не отиде зян дъждът – казал. – Живинка е. Да не рече, че е дошъл, пък сме се изпокрили по къщите.

Баба недоумявала. Как така щял да отиде зян дъждът? Ами нивите, дето се напоявали? (– Какви ниви, бабо? Теб е търсел пороят, нас е търсел).

Когато започнах да пиша, си спомних думите на господаря и се опитах да ги превърна в стих на ези-ка, на който ни ги бе предала баба*:

*Дори да потекат реки,
ако вземем да се плашим,
ако все треперим да не се наквасим,
защо тогава да вали?*

- Оригинална идея – каза ми един приятел.
- Патриархална – отвърнах.
- Патриархална ли?

---

* Стихът в оригинал е на кипърски диалект. – Бел. пр.